

ZOOLOGIA VIRUSULUI ȘI VALORILE VIEȚII

Ultimul eseu de aici se încheia cu afirmarea libertății în creație. Care e sinonimă cu viața. Dar nu mereu. Sigur, viața cere libertate, pentru a-și manifesta forța. Dar viața e conflict intra-vital. Omori ca să trăiești, chiar dacă felul în care o faci e mult mai puțin direct decât înainte. Poluarea, de pildă, nu-i totuna cu vânătoarea, și nici cu abaterea animalelor de la abator. Această ultimă hecatombă nu ne deranjează prea mult pentru simplul motiv că nu o vedem. Diderot are un text, *Scrisoare despre nevăzători spre folosul celor care văd* (1749), în care scrie că pare mai crud să ucizi un bivoli de aproape decât un om de la o distanță atât de mare încât nu știi dacă e om sau nu.

Săptămânile de izolare forțată și de actualitate silită, mondializată, n-au schimbat mare lucru în felul în care gândim, dar au pus în lumină o nouă formă de viață și ne-au dat prilejul să ne mai gândim odată la valorile vieții. Solidaritate, instituții solicitate, totul a funcționat în parametri de *sense and sensibility* de criză, pe care-i cunoaștem, chiar dacă nu-i activăm foarte des. Au realizat totuși niște radiografii care, altfel, ar fi fost greu de făcut, dar pe care nu-i locul să le prezint aici, mai ales că nu suntem la final, și că această nouă durată se va prelungi cine știe până când. Voi încerca doar să desprind, din cele câteva articole importante pe care le-am citit, care ar putea fi valoarea acestei crize în termeni de vitalitate. Care e miza ei vitală.

Principala evidență pe care virusul o dezvăluie este cea a agentivității non-umane asupra oamenilor. Natura și societatea nu sunt separate, așa cum ne reamintește Latour demult. Bine, știam că alte entități au putere, altele decât oamenii, dar e prima oară, de când gândirea ecologică a devenit un brand, că un eveniment de dimensiuni mondiale o confirmă. Ca de obicei, am vrea ca virusul să aibă un program pe care să-l știm și noi, ca să interferăm cât mai puțin. Dar nu i l-am aflat încă, așadar ne izolăm. Asupra acestei desocializări fără precedent în istoria omenirii s-au pronunțat două feluri de opinii. Giorgio Agamben, într-un articol din 13 aprilie, crede că, într-o lume în care singura valoare rămasă e cea a vieții nude, nu e mare scofală să ții mai mult la ea decât la libertatea pentru care ai luptat. Desigur, Agamben a început prin a considera toată pandemia o conjurație, într-un alt text, mai vechi. Omul, susține el, și-a dat mereu scopuri transcendente vieții, sau măcar, atunci când imanența n-a mai putut fi păcălită, a intensificat-o. E drept, a existat mereu o șmecherie la mij-

loc: unii dintre noi impuneau scopuri transcendente vieții celor mai mulți, dar pentru cei care le impuneau, nu exista nicio transcendenta. Când individualismul a putut pătrunde în toate straturile sociale și coopta toți indivizii din Occident, a apărut dușmanul terorist – imanența n-a fost niciodată singură pe lume. Agamben se revoltă în numele unei idei de om care probabil nu-și găsește prea multe încarnări azi. *Life for life's sake* pare să fie nu doar primul motor al vieții, atunci când pericolul apare ca o contra-viață care se hrănește cu viața care aparține individului, dar și ultimul. Toate cauzele mari au dispărut, ca o zăpadă care ascunde mizerie.

(E drept și că individualismul n-a mers niciodată până în pânzele albe, sau cel puțin nu de la bun început. Aderiunea la grup a pus mereu bemoal individualismului – care nu-i de fapt decât o reducere la absurd a ideii că individul e sediul tuturor valorilor. Poate, dar nu la fel. Individul singur și individul împreună cu alții nu înseamnă același individ. În grup, individul se transcende. De aceea, singurătățile la care suntem obligați acum sunt încă și mai greu de suportat.)

Pornind de la carantină, Bruno Latour, într-un text din 30 martie, crede că abia acum putem înțelege că producția – și poluarea care o însoțește – se poate opri, și încearcă să-și închipuie o lume post-carantină care să nu o reproducă pe cea de dinainte. Dar Latour se înșală – poate doar pentru că pare ferm convins că o boală prin care treci te schimbă, apoi, la fel ca pe prințesa de Clèves spre finalul romanului Doamnei de Lafayette. Criza de acum e boală doar pentru cei care au ajuns la reanimare. Aceștia sunt, acum, de la câteva sute la sub unul la un milion. Prea puțini, totuși. Sistemul va încerca nu să încetinească ci, de îndată ce va putea, să accelereze.

Doi dintre cei mai mari gânditori contemporani scriu în răspăr cu lumea, și fiecare în răspăr cu celălalt: ar fi trebuit să nu renunțăm la libertate, pentru care am luptat și în sensul căreia ne-am dus viețile, iar pe de altă parte ar trebui să ne continuăm viața fără să producem, ca să păstrăm viața cât mai mult. Deși antagonice, cele două perspective au totuși ceva în comun: lupta. Fiecare tip de viață – cea care se sacrifică și cea care târăgănează – are de luptat cu biopolitici dușmane: cu cea a vieții-low-profile, a supraviețuirii, și cea a accelerării indefinite, a vieții care se consumă.

Față de cele două texte teoretice, opinia lui Therry Bardini, sociolog canadian, pare echilibrată și e singura care aduce în discuție însăși viața. Bardini vorbește despre vârsta capitalismului genetic, pe care pare a fi atins-o în ultimele decenii. Teoria lui nu pornește de la criza de acum, ci de la condiția zoologică a virusului, ceva între biologie și informatică. „Virusul, conceput ca entitate, nu e nici unul, nici multiplu, nici individual, nici populație de coduri variabile, colonie sau haită, și alternativ amândouă. Virusul descrie așadar acea limită inferioară a vieții în care individul e pură relație: există între două colonii, fără să se integreze în niciuna, iar activitatea lui este una de amplificare a ființei”. (*Covid-2 și capitalismul genetic*, articol apărut pe platforma AOC, ca și cel al lui Latour).

Prima constatare la care de-acum trebuie să ne gândim este cea a statutului zoologic al virusului. Acest statut ar trebui să primească numele pe care, într-un context biologic, apoi psihologic, îl folosește Sloterdijk: „cu”. Virusul moare fără un mediu în care el devine ceea ce – cu un termen impropriu – este. Ceea ce clatină atât militantismul ecologic latourian (și nu doar), cât și arheologia vitalului pe care o face, în proiectul lui grandios, Giorgio Agamben.

Virusul e un soi de „obiect”, dar unul care de fapt nu există ca atare, care nu există nici de sine stătător și nici singur, ci în stare de înmulțire, și care produce modificări prin acțiune genetică, sistemică. Drept urmare, e greu să-l numești agent – pentru că e un agent laolaltă cu primul lui mediu de dezvoltare, și în funcție de starea celui de-al doilea. În felul acesta, orice individ vital este, de fapt, un mediu „cu” care virusul trăiește. Desigur, virusul nu invalidează antropologia latouriană, ci o complexifică. Face însă mai nesigură dimensiunea ei ecologică. Nu pentru că distrugerea ecosistemului ar trebui revizuită, ci pentru că virusul vine ca o catastrofă posibilă din chiar interiorul vieții, fără să poată fi controlat altfel decât prin scăderea controlată a dinamicii acestei vieți. Trăim mai puțin bine în izolare – ceea ce încă merge, dar ceea ce ar avea, pe termen lung, darul să sleiească tocmai dorința de viață, vitalitatea. Salvăm viața – dar ce fel de viață salvăm, de fapt, când vom fi mereu obligați să ucidem o parte din ea ca să salvăm o alta? Pe de altă parte, cum poți face arheologia vieții dacă, la limita ei inferioară, nu există o interfață, așa cum e angoasa, interfața existențialistă dintre neant și existență, ci un dispozitiv, așa cum este cel viral, pe care limbajul încă nu l-a putut numi ?

*

După reflecția asupra vieții ca virus – despre care se va mai vorbi de-acum, cred – să ne întoarcem la criticile lui Agamben și Latour. Criza carantinei mai are o întâietate: cauza ei este una negativă. Latour supralicitează, în articolul lui, cauza ecologică, pentru că vede în ea, într-adevăr, o cauză mare, un universal, primul după sfârșitul istoriei (poate de-aici vine și critica pe care o aduce postmodernității). Orice cauză funcționează doar dacă proiectul ei va presupune suficientă activitate încât să ne țină ocupați – afectiv, în primul rând. Trebuie să avem cu cine lupta. Problema pe care o avem cu toții în perioada de izolare este că lupta împotriva virusului nu înseamnă decât o reducere, fără niciun angajament ideologic, spiritual, a vieții. A reduce motoarele, ba chiar a le închide, cere o reacție în termeni de sacrificiu (ceea ce subliniază condiția noastră de ființe sacre) și nu poate fi decât adânc neplăcut. Să fii de stânga, de pildă, poate implica o reducere a confortului material al vieții în schimbul conștiinței faptei bune pe care o faci. Să-ți pui o mască și să menții distanța de doi metri la magazin angajează prea puțin din noi. Să nu-i ai ca dușmani decât pe cei care nu-și pun masca, pe cei care dansează pe acoperișuri de bloc sau în cimitir, vânați oricum de poliție – slabă consolare.

Criza de astăzi este un revelator al nevoii de a consuma pe care o are viața. Dintre toate comportamentele angajate, izolarea e cel mai bleg și nu are ca recompensă relativă decât a rămâne sănătos – ceea ce se întâmplă oricum, în cele mai multe cazuri. Nu-i de mirare că, de Paști, unii voiau să aprindă o lumânare sau să guste niște paști cu greu obținute. Abia obținerea lor, pe șest sau nu, a pus în creier niște adrenalină, poate niște serotonină.